

- Gobbs, 1991* – Gobbs Tomas. Leviafan, ili materiya, forma i vlast' gorsudarstva tserkovnogo i grazhdanskogo. – Soch. v 2-kh t. – T. 2. / Tomas Gobbs [per. s latinskogo i anglijskogo N.Fyodorova, A.Gutermana] ; red. V.V.Sokolov– M. : «Mysl'», 1991. – T.2. – 732 c.
- Horlach, 2001* – Horlach M. I. Filosofija: pidruchnyk. – K., 2001 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/772/61/>
- Granovetter, 2009* – Granovetter M. Sila slabykh svyazej / M.Granovetter // Ekonomicheskaya sotsiologiya ; uchreditel' Gosudarstvennyj universitet «Vysshaya shkola ehkonomiki ; gl.red. V.V.Radaev, 2009. – T. 10. – № 4 (Sentyabr). – S. 31–50. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : www.ecsoc.msses.ru
- Zair-Bek, 2011* – Zair-Bek E. S. Ponyatie «obrazovatel'naya sreda shkoly» i podkhody k ee otsenivaniyu v sovremennykh issledovaniyakh // Pis'ma v EHmissiya. – 2011 (Noyabr). [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.emissia.org/offline/2011/1683.htm>
- Konstruktivizm..., 2008* – Konstruktivizm v teorii poznaniya [Tekst] / Ros. akad. nauk, In-t filosofii ; otv. red. V.A.Lektorskiy. – M. : IFRAN, 2008. – 171 s. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <https://books.google.com.ua/books?id=7RJz-46zsbMC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
- Moskalyk, 2013* – Moskalyk H. Fenomen «osvity» u pedahohichnomu dyskursi na mezhi stolit / H.Moskalyk // Vyshcha osvita Ukrainy, 2013. – № 4. – S. 38–44.
- Obrazovanye..., 1996* – Obrazovanye: sokrytoe sokrovishche (Learning: The Treasure Within) / Osnovnye polozhenia Doklada Mezhdunarodnoi komysyy po obrazovaniyu dlia XX veka, 1996. – Izd-vo YuNESKO. – 31 c. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>
- Ravchyna, 2009* – Ravchyna Tetiana. Diialnist vykladacha vyshchoi shkoly u konteksti suchasnoi filosofii osvity / Tetiana Ravchyna // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Pedahohika. – Vyp. 25. – Ch. 3. – Lviv, 2009. – S. 11–22.
- Ukrainskyi..., 1986* – Ukrainskyiadianskyi entsyklopedychnyi slovnyk. – T. 1. – 2-e vyd. ; hol.red. Babycheva F.S. – K. : Holovna redaktsiia Ukrainskoiadianskoi entsyklopedii, 1986. – 756 s.
- Ukrainskyi..., 1987* –Ukrainskyiadianskyi entsyklopedychnyi slovnyk. – T. 3. – Vyd. 2-e ; hol.red. Babycheva F.S. – K. : Holovna redaktsiia Ukrainskoiadianskoi entsyklopedii, 1987. – 736 s.
- Frankl, 1982* – Frankl V. Zehn Thesen über die Person / V.Frankl // Der Wille zum Sinn: Ausgewählte Vorträge über Logotherapie. 3., erw. Aufl. Bern: Huber, 1982.
- Frankl, 2006* – Frankl Viktor E. Man's Search for Meaning. An Introduction to Logotherapy. With a new Foreword by Harold S. Kushner and a new Biographical Afterword by William J. Winslade. Beacon Press, Boston, 1963–2007. (A revised edition of From Death-Camp to Existentialism). [paperback 2006: LARGE PRINT EDITION, BEACON 2014
- Merton, 1957* – Merton R.K. Social Theory and Social Structure. – 2nd edition / R.K.Merton. – New York : Free Press, 1957. – 388 p.
- Shaw, 1981* – Shaw Marvin E. Group dynamics: the psychology of small group behavior / Marvin E. Shaw, Rhona Robbin, James R.Belser. – New York : McGraw-Hill, 1981 – 531 p.
- Wilson, 1995* – Wilson B. Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments / B. Wilson // Educational Technology, 1995. – 35(5). – P. 25–30.
- Wirth, 1938* – Wirth L. 1938. Urbanism as a Way of Life / L.Wirth // American Journal of Sociology, 1938 – № 44. – C. 1–24.

Надійшла до друку 2.09.2014.

УДК 372.015.3

Олександр Семенов

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧО СПРЯМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА

Стаття О. Семенова присвячена дослідженню психофізіологічних основ формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника. Автор відзначає, що дошкільне дитинство, а особливо старший дошкільний вік – унікальний період, коли творчість може стати природним та універсальним способом буття людини.

Основними емпіричними характеристиками творчості старшого дошкільника виступають процес та результат створення нового. Саме бажання бути у цьому процесі та творити нове виступає провідним мотивом діяльності творчо спрямованої особистості дитини 6-го року життя. Творчо спрямована особистість здатна реалізувати свої індивідуальні потреби та можливості, має нетрадиційне самостійне мислення, багатий духовний світ, уміє пізнавати, бачити навколишнє оточення, створює щось нове, оригінальне, неповторне.

Фізіологічною основою формування творчо спрямованої особистості виступають: фізичне здоров'я, функціональна зрілість мозку, координація і точність рухів. Психологічним підґрунтям виступає достатній розвиток всіх психічних процесів – сприймання, пам'яті, уяви (фантазії як творчої уяви), мислення, мовлення. Важливими умовами творчої діяльності є формування в старшому дошкільному віці супідрядної системи мотивів діяльності та здатності до рефлексії.

Період старшого дошкільного віку слід вважати сензитивним для формування творчо спрямованої особистості. Тому необхідно використати всі доступні можливості для розвитку дитини, шляхом організації цікавої і змістовної діяльності дітей з урахуванням їхніх потреб та інтересів як в умовах сімейного виховання, так і в дошкільних та позашкільних навчальних закладах.

Ключові слова: старший дошкільний вік, творчо спрямована особистість, фізичне здоров'я, функціональна зрілість мозку, координація і точність рухів, психічні процеси.

Стаття А. Семенова посвячена дослідженню психофізіологічних основ формування творчески направленной личности старшего дошкольника. Автор отмечает, что дошкольное детство, особенно старший дошкольный возраст – уникальный период, когда творчество может стать естественным и универсальным способом бытия человека.

Основными эмпирическими характеристиками творчества старшего дошкольника выступают процесс и результат создания нового. Именно желание быть в этом процессе и творить новое выступает ведущим мотивом деятельности творчески направленной личности ребенка 6-го года жизни. Творчески направленная личность способна реализовать свои индивидуальные потребности и возможности, имеет нетрадиционное самостоятельное мышление, богатый духовный мир, умеет познавать, видеть окружающую обстановку, создает нечто новое, оригинальное, неповторимое.

Физиологической основой формирования творчески направленной личности выступают: физическое здоровье, функциональная зрелость мозга, координация и точность движений. Психологической основой выступает достаточное развитие всех психических процессов – восприятия, памяти, воображения (фантазии как творческого воображения), мышления, речи. Важными условиями творческой деятельности является формирование в старшем дошкольном возрасте соподчиненной системы мотивов деятельности и способности к рефлексии.

Период старшего дошкольного возраста следует считать сензитивным для формирования творчески направленной личности. Поэтому необходимо использовать все доступные возможности для развития ребенка, путем организации интересной и содержательной деятельности детей с учетом их потребностей и интересов как в условиях семейного воспитания, так и в дошкольных и внешкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: старший дошкольный возраст, творчески направленная личность, физическое здоровье, функциональная зрелость мозга, координация и точность движений, психические процессы.

O. Semenov's article is devoted to research of physiological bases of forming of senior preschooler creatively directed personality. The author notes that preschool childhood, especially senior preschool age is a unique period when the creativity can be a natural and universal way of human being.

The main empirical characteristics of senior preschooler creativity are process and result of creating a new one. The desire to be in this process and to create a new is a lead motive for creatively directed personality of the 6th year child. Creatively directed personality is able to realize its individual needs and opportunities, has a nontraditional independent thinking, a rich spiritual world, is able to learn, to see the subjective environment, to create something new, original, unique.

The physiological bases of formation of creatively directed personality are: physical health, functional brain maturity, coordination and precision in movement. Physical health takes on special significance as the basis of the successful mental development. An adequate development of all mental

processes: perception, memory, imagination (fantasy as creative imagination), thinking and speaking serves as psychological basis. Mental development is ensured, in particular, because of the productive interaction of the child with the natural and social environment. The important conditions of creative activity are the formation in the senior preschool age the subdominant system of motives of activity and capacity for reflection, which allows creating self-esteem based on the point of view of other people.

The period of senior preschool age should be considered as a sensitive for the formation creatively directed personality. This should be considered in the process of training and education of senior preschool children. It is necessary to use all available opportunities for its development, by organizing interesting and meaningful activities of children, according to their needs and interests, both in the conditions of family education, and in preschool and out-of-school educational institutions.

Keywords: *senior preschool age, creatively directed personality, physical health, functional brain maturity coordination and precision in movement, mental processes.*

Постановка проблеми. Необхідність розгляду питання психофізіологічних основ формування творчо спрямованої особистості обумовлена рядом чинників. По-перше, сьогодення педагогічної науки і практики характеризується пошуком нових підходів до організації освітнього процесу, оскільки розвиток української держави і світового простору висуває вимоги до освітніх закладів щодо формування активної, ініціативної і творчої особистості. Творча особистість спроможна створювати нове: теорії, технології, нові напрямки розвитку, засоби управління, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. У сучасному світі вона виступає рушійною силою розвитку суспільств, а у глобально-історичному аспекті – цивілізацій. Тому забезпечення кожній людині можливості ефективного використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань як освітніх закладів всіх рівнів, так і позашкільних закладів.

По-друге, прагнення батьків і окремих педагогів якомога раніше залучити дітей до занять у різноманітних студіях, секціях, школах раннього розвитку, гуртках тощо, не завжди базується на знанні та розумінні їхніх вікових особливостей і можливостей, тож може не лише не бути корисним, а й завдати шкоди фізичному і психічному здоров'ю дітей. З раннього віку разом із прагненням до самостійності, дитина виявляє бажання перетворювати світ навколо себе. Однак, з часом, у багатьох дітей спостерігаємо згасання інтересу до творчості. Серед причин – незапитаність творчого продукту, загальна обмеженість інтелектуального, позитивного емоційного та естетичного напруження у сім'ї та дошкільному навчальному закладі, а також перевантаження малюка нехарактерними для його віку видами діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження І. Беха, О. Биковської, О. Кононко, О. Кочерги, О. Кульчицької свідчать, що у період дошкільного дитинства відбуваються радикальні зміни у психічній сфері дитини, а на цій основі вона закладає основні підвалини свого соціального та духовного буття. Поза увагою дослідників дещо залишається питання становлення творчо спрямованої особистості дитини 6-го року життя у контексті її психофізіологічного розвитку.

Гіпотеза нашого дослідження пов'язана із припущенням щодо визначального впливу на творчу особистість періоду її дошкільного

дитинства, особливо старшого дошкільного віку. Окрім прямого впливу психічних процесів на розвиток творчої спрямованості дитини, цей період характеризується емоційною близькістю до значущого дорослого, що дозволяє ефективно застосовувати педагогічні методи впливу на дитину.

Ми розуміємо творчо спрямовану особистість як таку, що здатна реалізувати свої індивідуальні потреби та можливості, має нетрадиційне самостійне мислення, багатий духовний світ, уміє пізнавати, бачити навколишнє оточення, створює щось нове, оригінальне, неповторне. Щоб виховати таку особистість необхідно розпочинати цілеспрямовано розвивати її задатки та здібності з дошкільного віку. Особливу увагу слід звертати на врахування в освітньому процесі психофізіологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, оскільки саме вони виступають підґрунтям формування особистості з означеними характеристиками.

Метою написання статті є розкриття, на основі аналізу теоретичних джерел, психофізіологічних основ формування творчої спрямованості особистості в старшому дошкільному віці для врахування їх в організації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. На думку М. Левітова та Т. Сущенко провідними якостями творчо спрямованої особистості є активність у мисленні та діях, ініціативність, розвинена образна уява. Творчо спрямована особистість виявляє здатність помічати, переживати, творити нове, сумніватися і самостійно шукати шляхи розв'язання питань, що виникають, отримувати задоволення від результату і самого процесу творення.

Теоретичним підґрунтям формування творчо спрямованої особистості дитини старшого дошкільного віку є ідеї видатного українського педагога В. Сухомлинського. Насамперед привертають увагу його думки про те, що у дошкільному віці основою творчої спрямованості особистості є здоров'я дитини. Зокрема, у своїй роботі «Серце віддаю дітям» він зазначав: «Турбота про здоров'я – найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у свої сили» [Сухомлинський, 1977: с. 102]. Ця думка підкреслюється в роботах О. Богініч, Е. Вільчовського, В. Казначєєва, О. Кочерги, С. Ладивір, А. Прохорова, А. Сіліна та інших.

У роботах сучасних дослідників питань фізичного розвитку дітей дошкільного віку (О. Богініч, Е. Вільчовського, О. Курка, Л. Лохвицької, Н. Пангелової, Л. Сварковської, Н. Семенової) зазначається, що усі органи й системи дитини розвиваються й дозрівають неодноразово. Дитина росте «не щодня, а щогодини»: на шостому році життя вона виростає на 8-10 см, маса її тіла збільшується на 2,2-2,5 кг. Науковці А. Хрипко та А. Цейтлін підкреслюють, що у дітей старшого дошкільного віку значно збільшується маса м'язів (27 % від маси всього тіла); водночас відбувається дозрівання скелетних м'язів, змінюються форма і кількість ядер [Кочерга, 2011: с. 10].

У дітей добре розвинені великі м'язи, але в довгих кістках рук і ніг тільки починається окостеніння. Дитина виконує складні фізичні рухи, але зовсім не готова до виконання дрібних, точних і координованих рухів пальців рук. Недостатня точність і швидкість виконання рухів пояснюється недосконалістю нервової регуляції. Дуже важкими для неї є статичні навантаження. М'язові зусилля під час рухів впливають на фізіологічну основу психіки – вищу нервову діяльність. Встановлено, що фізичні навантаження під час виконання рухів впливають на оперативність мислення і швидкість засвоєння інформації (Є. Аркін, Ю. Змановський, Н. Пангелова). Дослідниками доведено, що під впливом фізичних навантажень змінюється на позитивне динаміка розумових процесів. Специфіка рухів під час виконання фізичних вправ та рухливих ігор, їх різноманітність поліпшує увагу.

Фізіологи зазначають, що у цей час бурхливо зростає весь організм дитини, зокрема активно розвивається мозок, обумовлюючи ускладнення процесів вищої нервової діяльності. В центральній нервовій системі відбуваються радикальні зміни. Збільшується маса мозку, який на кінець шостого року досягає 1 350 г, що становить 90% маси мозку дорослої людини. Розвиваються і його функції. Це виявляється у тому, що значно зростають, порівняно з попередніми стадіями розвитку дитини, сила і роль гальмівних процесів, зокрема, удосконалюється умовне і диференційоване гальмування. Ускладнюється і сама структура аналітико-синтетичної діяльності. Так, утворення нових нервових зв'язків відбувається за безпосередньою участю другої сигнальної системи, тобто формується в обох сигнальних системах одночасно. Завдяки цьому розширюється сфера впливу на розвиток діяльності дитини словесних подразників або сигналів.

Вивчення функціональної зрілості мозку виявило, що діти старшого дошкільного віку готові до сприйняття й опрацювання значної кількості інформації. Крім того, у дитини в цьому віці з'являються нові можливості для аналізування та синтезування всього, що відбувається з нею і навколо неї; у корі великих півкуль головного мозку виникають нові зв'язки, накопичуються і систематизуються враження та уявлення про світ. Проте, нервова система дітей шостого року життя дуже вразлива, і тому для подальшого встановлення та закріплення врівноваженої взаємодії процесів збудження й гальмування потрібно дбати про раціональну зміну навантаження та спокою, напруження і розрядки в процесі організації їхньої життєдіяльності. Цієї умови дорослі дотримуються не завжди.

У старшому дошкільному віці швидко зростають координація, спритність і точність рухів дитини, що дозволяє їй виконувати більш складні рухові дії, у порівнянні з попередніми етапами розвитку. Зміни, що відбуваються у фізичному розвитку, надають дітям нових можливостей для реалізації творчих здібностей в різних видах діяльності. Їхні роботи з малювання, ліплення, аплікації стають більш виразними, починають відрізнятися за творчим задумом і способами його втілення, відображувати індивідуальні особливості своїх творців. Фізичні вправи діти виконують

більш чітко, демонструючи вміння керувати своїм тілом і регулювати власні рухи. Збільшується і фізична витривалість дітей, що дозволяє їм більше часу займатися улюбленою справою. Захоплюючись цікавими заняттями вони здатні просидіти за ним 25-30 хвилин, а іноді й більше. Враховуючи той факт, що малюку не можна перебувати в одному статичному положенні більше 15-20 хвилин, дорослі мають дбати про зміну положення його тіла впродовж того періоду, коли він займається справою, що його цікавить. Рекомендується використовувати для цього фізкультхвилинки, додаткові рухливі завдання типу: принеси, підними і покажи, розташуй в іншому місці, а також короткотривалі рухливі ігри, сюжет яких наближений до теми діяльності дитини.

Важливе досягнення дитини старшого дошкільного віку, яке дозволяє говорити про можливість ефективного формування її творчої спрямованості, полягає в тому, що безліч рухів і дій, які виконує дитина, тепер *підпорядковані її свідомості*: дитина не тільки точно їх організовує, регулює їхню силу, спрямовує, але й контролює та узгоджує між собою.

Щодо розвитку психічної сфери старшого дошкільника, то згідно досліджень Л. Виготського, Г. Люблінської, О. Кононко, О. Кочерги, С. Ладивір, Т. Піроженко та інших, на нього активно впливає нова соціальна ситуація розвитку, яка суттєво змінюється порівняно з попередніми роками життя. У зв'язку з необхідністю підготовки до шкільного навчання зростають вимоги до дитини з боку дорослих, як до суб'єкта різних видів предметно-практичної діяльності і спілкування. У рамках кожної вікової групи утворюється «дитяча спільність» (механізм дії якої подібний до функціонування громадської думки), яка активно формує оцінне ставлення дитини до себе. При цьому оцінне ставлення членів дитячої групи до окремої дитини може не збігатися з оцінним ставленням до неї дорослих.

Характер взаємин дитини старшого дошкільного віку з дорослими стає складнішим, ніж у попередні роки, набуваючи нових форм: спільні дії поступово замінюються самостійним виконанням дитиною вказівок дорослого. З'являється можливість систематичного навчання згідно з певною програмою, хоча останню, згідно думки Л. Виготського, можна реалізувати лише в тій мірі, в якій вона стає власною програмою дитини. Це надає можливість успішно розвивати дитину в цікавих для неї видах діяльності у позанавчальних закладах освіти, в яких забезпечуються умови для створення індивідуальних маршрутів розвитку творчих здібностей дитини.

Внутрішня позиція дошкільника стосовно інших людей характеризується передусім усвідомленням власного «Я» та своїх вчинків, а також величезним інтересом до світу дорослих, їхньої діяльності та взаємин. Підтримка власного «Я» дитини та позитивна оцінка її вчинків і досягнень батьками, вихователями та іншими дорослими виступають могутніми стимулами розвитку творчої спрямованості. Важливо лише, щоб

оцінка стосувалася не стільки результату, скільки зусиль, докладених дитиною для його досягнення.

Найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку: пізнавальну, вольову, емоційну, свідчать про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного навчання як в умовах дошкільного, так і у позашкільних навчальних закладах. Апелюючи до думки Л. Виготського про те, що навчання веде за собою розвиток, вважаємо період старшого дошкільного віку таким, що потребує уваги не лише педагогів дошкільних навчальних закладів, а й педагогів позашкільних установ де здійснюється розвиток дітей за індивідуальними програмами згідно їхніх бажань та можливостей.

Психофізіологічні зміни в організмі дитини, що відбуваються в період 5-6 років, дозволяють успішно розвивати її задатки та здібності, долучати до короткотривалих, але систематичних занять у позашкільних навчальних закладах. Значущим для організації освітнього процесу як в дошкільних, так і позашкільних закладах освіти, є той факт, що на шостому році життя дитини є уже достатньо усталеними і функціонально дієвими такі «внутрішні інстанції» підростаючої особистості як самооцінка, самолюбство, рівень домагань, особистісні очікування тощо, які опосередковують будь-які види активності дитини й дають змогу їй діяти самостійно. Поява цих інстанцій як регуляторів діяльності і поведінки є свідченням диференціації внутрішнього і зовнішнього боку особистості дитини і розвитку у неї здатності діяти довільно, згідно з поставленою метою, попри ситуативні афективно забарвлені спонуки, що відволікають від цієї мети.

З названими фундаментальними новоутвореннями особистості старшого дошкільника органічно пов'язана його установка на досягнення бажаного результату в різних видах діяльності. Бажаний результат – це той, який відповідає рівню домагань дитини. Зазначена установка ґрунтується на одному з найважливіших новоутворень дошкільного дитинства (його другої половини) – супідрядності мотивів. Тобто діяльність старших дошкільників дедалі більше спонукається не окремими, ізольованими від інших мотивами, що не пов'язані одне з одним або навіть вступають між собою у конфлікт, а певною системою мотивів, де провідні, найбільш значущі для досягнення успіху в діяльності, набувають провідного значення і підкоряють собі більш часткові, ситуативні мотиви, які гальмують процес досягнення результату. Завдяки цьому розвивається здатність дитини до вибору певного виду діяльності, що імпонує її силам і здатностям, дає змогу діяти свідомо, самостійно і творчо.

На основі зазначених змін формується довільність поведінки і нове ставлення дитини до себе, своїх можливостей та вчинків. Дитина вже більш-менш реально оцінює свої можливості щодо здійснення того чи іншого завдання: «можу», «не можу», «це у мене не вийде» тощо. Створюється відповідний ґрунт для усвідомлення дитиною своїх особистих

властивостей, які формуються у неї в процесі різних видів діяльності і спілкування під впливом розвивального середовища та оцінного ставлення оточуючих.

Резюмуємо: нормальний фізичний розвиток дитини має величезне значення для формування особистості і виступає базисом успішного психічного розвитку та творчої спрямованості особистості. Однак психічний розвиток визначається не тільки ним, а здійснюється внаслідок активної взаємодії дитини з її найближчим природним і соціальним середовищем. Про це йдеться в працях сучасних науковців: І. Беха, Г. Беленької, О. Биковської, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Л. Зайцевої, О. Кононко, Т. Поніманської та інших. За правильно організованою дорослими діяльністю дитини, вона здатна відчувати себе першовідкривачем, випробувати радість експериментування з об'єктами живої та неживої природи, відкрити нове в знайомому і знайоме в новому; виокремити найпростіші закономірності, усвідомити їхній непорушний характер та все ж таки спробувати змінити його, використовуючи для цього весь творчий потенціал.

Умова розвитку творчої спрямованості дитини є її допитливість, що може бути поступово спрямована дорослим від простих до більш складних і різноманітних об'єктів та явищ. Дорослий може ввести дитину в світ своїх переживань з приводу краси, величі, різноманіття природних явищ, мистецтва, радості спільної праці і досягнень, створюючи зону спільних емоційних переживань. При цьому дорослий має надати кожній дитині можливість відчувати себе «відповідальною особою», причетною до того, що відбувається.

Зазначимо, що у старшому дошкільному віці формується одна з найспецифічніших людських властивостей – здатність до рефлексії. Ця здатність, полягає у тому, що дитина починає оцінювати себе з точки зору інших людей, вона навчається ніби збоку аналізувати свої дії, приймати рішення, враховуючи при цьому можливу реакцію на її дії партнерів по спілкуванню. Із здатністю до рефлексії пов'язане і таке новоутворення старшого дошкільного віку, як антиципація, тобто передбачення можливих дій та оцінок збоку інших, упередження тієї чи іншої ситуації. Це допомагає дитині на тому етапі діяльності, коли вона орієнтується на результат і прагне визнання та схвалення з боку значущих дорослих та товаришів. Якщо в оточенні дитини підтримується і цінується творчий підхід до діяльності, буття наповнюється яскравими враженнями від спілкування з природою, творами мистецтва, цікавими спільними справами з однолітками та дорослими, змістово насиченими розмовами на теми, що цікавлять дитину, її самооцінка починає корелювати з цінностями значущих для неї людей.

Описані новоутворення у сфері особистості ведуть до позитивних зрушень у розвитку всіх психічних процесів – сприймання, пам'яті, уяви, мислення, мовлення. Творчі здібності, як і творча спрямованість дитини дошкільного віку напряду пов'язані з рівнем розвитку її розумових

здібностей. Психологи наголошують на значенні уяви та здатності до переконструювання здобутого раніше досвіду для творчої діяльності. У старшому дошкільному віці відбувається бурхливий розвиток уяви, а активність дитини в діяльності та прагнення до перетворення відкриває широкі можливості для комбінування й переконструювання набутих знань і умінь в нові.

Індивідуальний характер розвитку і прояву психічних процесів забезпечує індивідуальний темп розкриття творчих можливостей дітей. У своєму дослідженні ми спираємося на положення М. Лейтеса та Б. Теплова щодо врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості при формуванні та розвитку її творчих здібностей. Б. Теплов вважає, що творчість відповідає природним потребам та можливостям дитини і наполягає на ранньому включенні дітей саме у творчу діяльність, оскільки це сприяє їхньому загальному художньому розвитку [Теплов, 1985: с. 17].

Висновки. Дошкільне дитинство, а особливо старший дошкільний вік – період життя, коли є можливість розвинути всі потенційні творчі здібності особистості. Це унікальний період, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини.

Головна характеристика творчості – створення нового. На творчий процес дитину спонукає бажання створити щось нове. Якщо це бажання переростає в потребу, ми говоримо про творчу спрямованість особистості. Творчо спрямована особистість здатна реалізувати свої індивідуальні потреби та можливості, має нетрадиційне самостійне мислення, багатий духовний світ, уміє пізнавати, бачити навколишнє оточення, створює щось нове, оригінальне, неповторне.

Фізіологічною основою формування творчо спрямованої особистості є фізичне здоров'я, функціональна зрілість мозку, координація і точність рухів. Психологічним підґрунтям виступає достатній розвиток всіх психічних процесів – сприймання, пам'яті, уяви, мислення, мовлення. Важливим моментом є формування в старшому дошкільному віці підпорядкованої системи мотивів діяльності та здатності до рефлексії.

Враховуючи сензитивність періоду старшого дошкільного віку для формування творчо спрямованої особистості, вважаємо за необхідне використати всі доступні можливості для її розвитку, організовуючи цікаву і змістовну діяльність дітей з урахуванням їхніх потреб та інтересів як в умовах сімейного виховання, так і в дошкільних та позашкільних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

- Аркін, 2003 – Аркін Є. А. Дитина в дошкільні роки / Є. А. Аркін. – М. : Владос, 2003. – 233 с.
- Клименко, 2006 – Клименко В. В. Психологія творчості / В. В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
- Кочерга, 2011 – Кочерга О. В. Психофізіологія творчості дітей / О. В. Кочерга. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
- Моляко, 1995 – Моляко В. А. Психологические проблемы творческой одаренности / В. А. Моляко. – К. : Вища шк., 1995. – 52 с.

- Незабаром до школи. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. 6-й рік життя, 2009* – Незабаром до школи. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. 6-й рік життя [уклад. О. А. Дмитрієва]. – Харків : Основа, 2009. – С. 7-14.
- Сухомлинський, 1977* – Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. тв.: в 5 т. Т.1. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 53-206.
- Теплов, 1985* – Теплов Б. М. Избранные труды. в 2 т. Т.1. / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – С. 214-248.

REFERENCES

- Arkin, 2003* – Arkin Ye. A. Dytyna v doshkilni roky / Ye. A. Arkin. – М. : Vlado, 2003. – 233 s.
- Klymenko, 2006* – Klymenko V. V. Psykholohiya tvorchosti / V. V. Klymenko. – К. : Tsentr navchalnoi literatury, 2006. – 480 s.
- Kocherha, 2011* – Kocherha O. V. Psykhofiziolohiya tvorchosti ditei / O. V. Kocherha. – К. : Shkil'nyi svit, 2011. – 128 s.
- Moliako, 1995* – Moliako V. A. Psikhologicheskie problemy tvorcheskoi odarenosti / V. A. Moliako. – К.: Vyshcha shk., 1995. – 52 s.
- Nezabarom do shkoly. Psykholohichni osoblyvosti ditei doshkil'noho viku. 6-i rik zhyttia, 2009* – *Nezabarom do shkoly. Psykholohichni osoblyvosti ditei doshkil'noho viku. 6-i rik zhyttia* [uklad. O. A. Dmitrieva]. – Kharkiv: Osнова, 2009. – S. 7-14.
- Sukhomlynskyi, 1977* – Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoi osobystosti. Vybr. tv.: в 5 т. Т.1. / V. O. Sukhomlynskyi. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 53-206.
- Teplov, 1985* – Teplov B. M. Izbrannye trudy. v 2 т. Т.1. / B. M. Teplov. – М.: Pedagogika, 1985. – S. 214-248.

Надійшла до друку 16.06.2014.

УДК378.147.091.33-027.22:378.011.3-052

Олена Сергійчук, Юлія Багно

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано важливість педагогічної практики в підготовці майбутніх педагогічних кадрів. Авторами охарактеризовано особливості педагогічних практик на кафедрі педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди», розкрито їх мету та основні завдання. Наголошено, що обов'язковою умовою навчально-виховного процесу вищого педагогічного закладу у системі професійної підготовки майбутнього вчителя є проходження педагогічної практики, що сприяє формуванню творчого ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагог, майбутній вчитель, педагогічна практика, професійна підготовка, професійна компетенція.

В статье проанализирована важность педагогической практики в подготовке будущих педагогических кадров. Авторами охарактеризованы особенности педагогических практик на кафедре педагогики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкого государственного педагогического университета имени Григория Сковороды», раскрыты их цели и основные задачи. Отмечено, что обязательным условием учебно-воспитательного процесса высшего педагогического заведения в системе профессиональной подготовки будущего учителя является прохождение педагогической практики, способствует формированию творческого отношения студентов к будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагог, будущий учитель, педагогическая практика, профессиональная подготовка, профессиональная компетенция.

The article analyzes the importance of pedagogical practice in the training of pedagogical staff. The authors described the peculiarities of pedagogical practices at the Department of education state